

Article Info/Makale Bilgisi

✓Received/Geliş:31.03.2022 ✓Accepted/Kabul:16.04.2022

DOI:10.30794/pausbed.1096500

Research Article/Araştırma Makalesi

Parlak, C. (2022). "Sultan II. Murad'ın Köprübaşındaki Hayrâtı Ergene İmaretî (XV. Yüzyılın İkinci Yarısında Evkâfı Ve İdaresi)" *Pamukkale Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Sayı 52, Denizli, ss. 111-128.

SULTAN II. MURAD'IN KÖPRÜBAŞINDAKİ HAYRÂTI ERGENE İMARETİ (XV. YÜZYILIN İKİNCİ YARISINDA EVKÂFI VE İDARESİ)

Cengiz PARLAK*

Öz

Ergene Köprüsü 1443 yılında hizmete girmiştir. Sultan II. Murad'ın 1447 yılında vakfettiği imaret külliyesi ise, köprünün güneydoğu ucuna kurulan Ergene kasabasının merkezine inşa edilmiştir. Köprü ve imaret yeni kasabanın kurulup büyümesini sağlamıştır. Özellikle imaret külliyesi kasabanın merkezinde önemli toplumsal, dinî ve iktisadî hayrâtların ve akarların inşa edilmesini sağlayarak, yerel nüfusun ve ziyaretçilerin ihtiyaçlarını karşılamıştır. Padişahın imaret için kurduğu vakıf, hayrâtların hizmetlerinin gerçekleşmesinde ve akarların faaliyetlerini sürdürebilmesinde malî güç olmuştur. Vakfın en önemli unsurları olan görevlilerin maaşlarının ödenmesi ile hayrât ve akarların bakımı ve de kasabada yaşayan muhtaçların ihtiyaçlarının giderilmesi, vakfın gelir kaynakları sayesinde gerçekleşmiştir. Bu noktada Ergene'ye ve Malkara'ya tabi köylerin vergilerinden ve tarımsal ürünlerinden vakfa bağlanan gelirler, vakfın Edirne'de ve Ergene'de bulunan akarlarının hâsılatlarından daha yüksek bir paya sahiptir. Çalışmamızda imaretin insanları besleme ve barındırma noktasındaki hizmetlerini, sosyal yardımlaşmadaki etkisini, vakfın muhasebelerinde yaşanan sorunları ve de vakıf yönetiminin idarî meseleler karşısındaki yaklaşımını elimizdeki veriler nispetinde değerlendirip açıklamaya çalışacağız.

Anahtar Kelimeler: *Ergene, İmaret, Vakıf, Beslenme, Sosyal Yardımlaşma.*

SULTAN MURAD II'S CHARITY AT THE BRIDGEHEAD ERGENE IMARET (ITS FOUNDATION AND ADMINISTRATION IN THE SECOND HALF OF THE 15TH CENTURY)

Abstract

Ergene Bridge was put into service in 1443. The imaret which was endowed by Sultan Murad II in 1447, was built in the center of Ergene town, that was established on the southeast end of the bridge. The bridge and the imaret provided the establishment and growth of the new town. In particular, the imaret complex provided the construction of important social, religious and economic charities and real estates that generates income in the center of the town, meeting the needs of the local population and quests. The foundation established by the sultan for the imaret, became a financial power in the realization of the services of the charities and the continuation of the activities of the real estates that generates income. The employees, who are the most important elements of the foundation and payment of their salaries, the care of charities and real estates that generates rental income and the fulfillment of the needs of the needy living in the town have been thanks to the foundation revenues. In this point, the revenues, from the taxes and agricultural products of the villages subject to Ergene and Malkara to the foundation had a higher share than the foundation's revenue real estates that generates income in Edirne and Ergene. In this research, we will evaluate and try to explain the services of the imaret at the point of feeding and sheltering people, its effect on social welfare activities, the problems experienced accounting of the foundation, and the approach of the foundation governance to administrative issues.

Keywords: *Ergene, Imaret, Waqf Institution, Feeding, Social Welfare Activities.*

* Dr. Öğr. Üyesi, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü, ÇANAkkALE.
e-posta: cparlak@comu.edu.tr, (<https://orcid.org/0000-0002-2830-1484>)

GİRİŞ

Osmanlı Devleti Sultan II. Murad (1421-1444 ve 1446-1451) iktidarının özellikle ilk devresinde, Fetret Dönemi'nin (1402-1413) olumsuz etkisini oldukça hissetmişti. Rumeli ve Anadolu topraklarında rakip devletler tarafından padişahın karşısına, amcası Mustafa Çelebi ve kardeşi Mustafa gibi taht adayları çıkarılmıştı. Varisleri Osmanlı iktidarına karşı isyan ettirenlerin başında Bizans gelmekteydi. İsyanlar hem Anadolu'da hem de Rumeli'de baş gösteriyordu. Merkezi Edirne olan Osmanlılar, isyanlar sırasında veya askerî bir başka faaliyet esnasında kuvvetlerini Rumeli'den Anadolu'ya ya da tam tersi istikamete sevk etmek istediklerinde, Bizans engeline takılıyorlardı. Böylece İstanbul boğazından geçiş yapamayan Osmanlılar, Çanakkale Boğazını kullanıyorlardı (İnalçık, 2010: 133-146; Gökbilgin, 2021: 15-103). Bu noktada Edirne'den Gelibolu'ya ulaşmak isteyen Osmanlı kuvvetleri için Trakya'da geçişi en zor olan yerlerden biri de Ergene Nehriydi. Özellikle yağışların çok olduğu bahar ve kış mevsimlerinde nehirde taşkınlar olması geçişleri engelliyordu (Bağman, 2005: 15). Hatta nehir üzerinde bulunan bazı tahta köprüler de taşkınlar esnasında yıkılabiliyordu (Çulpan, 2002: 99). Bundan dolayı 1427 yılı içerisinde Sultan II. Murad, askerî harekâtların sekteye uğramaması amacıyla burada bir taş köprü yapılmasına karar verdi. Osmanlı tarihlerinde köprünün inşa edilmesinin nedeni olarak, buranın bir bataklık ve sık ormanlık alan olup, eşkiya yatağı olması ve böylece de seyahat edenlerin can ve mal güvenliğinin sağlanamaması ifade edilmektedir (Âşık Paşazade, 2003: 455-456; Behiştî Ahmed Çelebi, 2016: 206; Mehmed Neşrî, 1957: 602-605; Hoca Saadeddin, 1862: 339). Köprü kısa sürede bitirilememiş, yaklaşık 16 yıllık bir süre sonunda 1443'de tamamlanıp hizmete girmiştir (Abdurrahman Hibrî, 1996: 54; Peremeci, 1939: 14).

Günümüzde Edirne'ye bağlı Uzunköprü ilçesi olarak bilinen ve Rumeli'deki ilk Türk şehri olan Ergene'nin kurulmasının da köprünün inşa edilme süreci içerisinde olduğu anlaşılmaktadır. Yukarıda söz ettiğimiz Osmanlı tarihlerde Sultan II. Murad'ın köprüyü yaptırıp, güneydoğu ucuna Ergene şehrini, kuzeybatıya da Yayalar köyünü kurduğunu anlatılmaktadır. Ancak Ergene'nin, köprü inşaatı başladığında mı yoksa bittikten sonra mı kurulduğuna dair bilgiler çelişkilidir. Bu noktada, Sultan II. Mehmed zamanında 1456 yılının sonunda (Safer 861) yazılan imaretin vakfiyesinde (VD, 613: 24-26), imaret binasının 14 Ağustos 1447'de (Gurre-i Cemâziye'l-ahir 851) Sultan II. Murad tarafından vakfedildiği görülmektedir. Ayrıca vakfedilen gelir kaynakları verilirken, Ergene'nin bir kasaba olduğu da anlaşılmaktadır. Bütün bunlara ek olarak vakfiyede Ergene'ye tabi köylerin olduğu, şehirde hamam ve dükkânların bulunduğu yazılmıştır. Böylece Ergene'nin 1456'da ve öncesinde küçük bir kasaba olduğunu söyleyebiliriz.

Ergene'nin merkez ve taşra nüfusu hakkındaki ilk bilgilere ise 1456 tarihli Paşa Livasına ait icmâl tahrir defterinden (MC-089: 4) ulaşmaktayız. Defterde Ergene, Dimetoka Nahiyesi'nin evkâf ve emlak verileri içerisinde, Ergene İmaret-i Evkâfi'na tabi bir yerleşim yeri olarak kayıt altına alınmıştır. Hıristiyanların olmadığı Ergene'de, Bölük-i Muzrublu, Bölük-i İsaca, Mahalle-i Şehirlüyan-ı Ergene ve Cemâ'at-ı Hidmetkârân-ı İmâret-i Ergene başlıkları altında toplam 244 hane Müslüman tespit edebilmekteyiz. Tahrir defterlerindeki *Bölük* kavramı bir kabileye mensup bir grup insanı ya da Oğuz kabileleri tarafından iskân edilen belli sayıda köyler topluluğunu ifade edilmektedir (Öz, 1999: 29-30). Ergene'deki bölüklerin de böyle bir insan topluluğu tarafından kurulmuş olduğunu düşünebiliriz. Ergene'nin 40 km doğusunda kalan Hayrabolu Kazası'nda 1530 tarihli Rumeli Vilayeti Muhasebe Defteri'ne göre Yörüklerin de yaşadığı Muzrublu adında bir köy bulunmaktadır (BDAGM, 2001: 279). Hayrabolu ve köylerindeki Vize Yörüklerinin Sultan II. Mehmed devrinin öncesinden beri varlığı bilinmektedir (Gökbilgin, 1957: 82). XV. yüzyılın ilk yarısı içerisinde kurulmaya başlanan Ergene'ye de bu köyden Yörükler gelip Muzrublu Bölük'ünü oluşturmaları kuvvetle muhtemeldir. Öte yandan Bölükler ancak 1485 tahrir yılında *mahalle* şeklinde kaydedilmiş olup, üç mahalleden oluşan Ergene merkezinde toplam 243 hane kayıtlıdır. (BOA, TT.d, 20: 288-292). Bir başka resmî kayıt olan H. 1317 tarihli Edirne salnamesindeki (SVE, 1317: 381) "Kasaba-i mezkûre Sultân Murâd Hân-ı sâni hazretleri tarafından sâlifü'z-zikr köprünün inşâsını müte'âkib te'sîs ve derûnuna birer câmi'i şerîf ve 'imâret ve hammâm inşa olunmuş..." ifadeleri de yerleşmenin başlangıcına dair diğer bir veri olarak dikkat çekmektedir. Kaynaklardaki bilgiler, köprünün inşa edilmeye başlanmasından sonraki süreçte Ergene'de iskân faaliyetlerinin belirdiğini, çevresindeki diğer yerleşimlerden Türklerin gelmesiyle ve imaretin faaliyete geçmesiyle şehrin daha da büyüdüğünü göstermektedir.

Çalışmamızda imaretin XV. yüzyılın ikinci yarısında evkâfi ve idaresi hakkındaki verileri vakfiyesinden (VD, No. 613: 24-26), 1456, 1475 ve 1485 tarihli tahrir defterlerinden (MC, 089: 4-6; BOA, TT.d, 12: 253-264; BOA, TT.d,

20: 288-292) ve 1489-1492 tarihleri arasındaki muhasebe kayıtlarını içeren defterden (MC, 091: 332-362) tespit edebiliyoruz. Araştırma eserlerde de imarete ve vakfa dair bilgiler bulunmaktadır. Edirne’de ve yakın çevresinde XV. yüzyılda Osmanlı padişahları tarafından inşa edilen imaretlerin muhasebelerinin incelendiği Barkan’ın (1993: 235-377) çalışmasında Ergene İmaretî’nin vakıflarından da söz edilmektedir. Fakat çalışmada Ergene İmaretî ile ilgili muhasebe defterindeki üç yıllık kayıtların sadece ilk iki yılı verildiği gibi, vakfiye ve tahrir defterlerinden bahsedilmemektedir. Ayrıca çalışmada imaretin bu iki yıllık kayıtları derinlemesine değerlendirilmemiştir. Bir diğer araştırma eser ise, Edirne ve Paşa Livası sınırları içerisinde bulunan vakıf, mülk ve mukataalar hakkında verilere ulaştığımız Gökbilgin’in (2007: 216-220) çalışmasıdır. Araştırmada muhasebe kayıtları ve tahrir defterlerindeki verilerin sadece belirli bir kısmı verilmiştir. Diğer taraftan imaret ile ilgili geniş ve kapsamlı bir değerlendirme yapılmamıştır. Araştırmamızda, Ergene İmaretî’nin XV. yüzyılın ikinci yarısındaki idaresinin ve evkâfının, şehrin içtimaî ve iktisadî hayatına katkısını daha kapsamlı bir şekilde ortaya çıkarabilmeyi amaçlamaktayız.

HAYRÂTIN ADI VE MAHİYETİ

Orhan Gazi İznik’in fethinden (1331) sonra yaptırdığı imarete ilk pişen yemeği kendi eliyle dağıtmış, ilk gece imaretin kandilini yakmıştı (Âşık Paşazade, 2003: 314). Ergene İmaretî açılınca Sultan II. Murad, aynı merasimi yapmıştı. Hatta bunlara ek olarak Edirne’den ulemayı da yanında götürerek, toplum nezdinde güçlü bir sınıfın yanında olduğunu göstermişti. (Âşık Paşazade, 2003: 388). Böylece bânisi ve vâkîfı olduğu hayrâtın daha başlangıçta kutlu ve mübarek olduğunu ve atalarının yolundan giderek hayır yapan bir padişah izlenimi verdiğini, yeni kurulmuş Ergene kasabası tebaasına hissettirmişti.

Böyle bir merasimle hizmet vermeye başlayan bu hayır kurumunun isimlendirilmesi noktasında kaynaklarda farklılıklar bulunmaktadır. Hayrâtın ismi 1456 tahririnde *Vakf-ı İmâret-i Ergine*, 1485’te *Evkâf-ı İmaret-i Ergene*, 1475’te *Evkâf-ı İmâret-i Merhûm Sultan Murad Han der Ergene* şeklindedir. 1489-1492 muhasebe kayıtlarında *İmâret-i Muradiye der Ergene* ibaresi kullanılmıştır. Vakfı ve hayratı imaret şeklinde adlandırma dönem itibarıyla belirgindir. Şehirlüyan Mahallesi’nde kurulan imaretin bir külliye şeklinde yapıldığı, tahrir ve muhasebe kayıtlarından anlaşılmaktadır. Külliye binalar, imaret camisinin etrafında toplanmak üzere, tâbhâne, matbah, şadırvan, ambarlar, fırın, hamam, kervansaray, bozahâne ve çeşitli dükkânlardan oluşmaktadır. Diğer taraftan külliye bir medrese bulunduğuna dair bilgi kaynaklarda geçmemektedir.

Ergene İmaretî, hem fiziksel özellikleri hem de hizmetleri ve işlevleri açısından, kendisinden önce Osmanlı topraklarında kurulan padişah imaretlerine benzemektedir. Sultan II. Murad’ın Edirne’de 1435-1436 yıllarında tamamlanan külliyesi, daha büyük bir emsal teşkil etmektedir (Akçıl ve Özer, 2020: 199). Ergene İmaretî ise sahip olduğu evkâfın ve görevlilerin mahiyeti nispetinde, kurulduğu bölgede önem arz eden bir hayır kurumu olmuştur.

HAYRIN BAŞLANGIÇ NOKTASI OLARAK VAKFİYE

Köprünün inşasının başlaması Ergene’de iskân sürecini hızlandırdığı gibi, hizmete girmesi de imaretin kurulmasını sağlamıştır. Köprü askerî harekâtların ihtiyaçları doğrultusunda yapılmıştır. İmaret, kuruluş senedi olan vakfiyesine göre, seyahat edenlerin gereksinimleri için vakfedilmiştir. Vakfiyede vakfın sahih olduğu ve hiçbir durumda şartlarının ve diğer unsurlarının kimse tarafından değiştirilemeyeceği kesin bir şekilde açıklanmıştır. Buna cüret edenlerin günah işleyeceği de ifade edilmiştir. İmarette vazifeli olanların maaşları ve imaretle ilgili ihtiyaçlar için gerekli gelir kaynaklarının durumu vakfiyede ayrıca belirtilmiştir. Neticede vâkîf (Sultan II. Murad), hayrının başlangıç noktası olan vakfiyede imaretin çalışma şeklini ve şartlarını ortaya koymuş, bir sınır belirlemeye çalışmıştır.

Vakfiyede, imaretin en temel hizmeti olan görevlilerin, seyahat edenlerin ve ihtiyaç sahiplerinin beslenmesinde kullanılacak bazı gıda ürünlerinden de söz edilmektedir. Osmanlı toplumunda et en önemli besin maddelerinden biri olduğundan, imarete her gün 100 lodra (56,45 kg) taze ve yağlı et pişirilmesi şart koşulmuştur. İmaretin 1489-1492 tarihli muhasebelerinde dahi günlük et miktarı 100 lodra olarak yazılmıştır. (MC, 091: 335, 343, 350, 359). Eylül 1568 tarihli Mühimme Defterinde (A.DVNS.MHM. d, 7: 787) imaretin yıllık koyun ihtiyacının bin adet olduğuna dair bilgi, günlük yaklaşık üç koyun tüketildiği sonucunu ortaya çıkarmaktadır. Bir koyunun da ortalama 17-20 kilogram arasında et verdiği düşünülürse, günlük üç koyun imaretin et ihtiyacını karşılamaktadır.

İmarette en fazla tüketilen besinlerinden biri de buğdaydır. Vakfiyede *arı ve temiz* olmak koşuluyla altı kile⁴ (yaklaşık 154 kg) günlük buğday tüketilmesi şart koşulmuştur. Buğdayın dört kilesinin (103 kg) ekmek için tahsis edildiği açıkça yazılırken, iki kilesinin (51 kg) kullanımına dair bir ifade yoktur. Ancak çorbalarda kullanıldığı muhasebe kayıtlarında yazılmıştır (MC, 091: 337, 346, 360) Tabii ki veriler vakfiyenin yazıldığı zamana göre düzenlenmiştir. Daha sonraki dönemlerde ürün miktarlarında artışlar olmuştur. Vakfiyeye göre ekmek yapımı için yıllık 72 müd buğday tüketilecektir. Ancak 1490-1491 muhasebe kaydındaki bilgide bu miktar fukaraya yetmediğinden, müteveli vakıf görevlileriyle görüşüp yaklaşık 3 müd buğdayın daha ekmek yapılması için verilmesini onaylamıştır. Sonraki muhasebe yılında dahi buğday yetersiz kalınca aynı uygulama yapılmıştır (MC, 091: 345, 360). Öte yandan imaretin buğday tüketimini bir başka imaretle karşılaştırabiliriz. 1545'te Barbaros Hayreddin Paşa tarafından Midilli'de inşa ettirilen külliye'deki imarette, 1550 yılında günlük 200-250 kişiye yetecek ekmek için 64 kg, çorba için ise 17 kg buğday tüketilmektedir (Kiel, 2007: 99). Örnekteki dönem ve bölge farklı olsa da, Ergene İmareti'nde daha fazla insana ekmek ve yemek verildiğini söyleyebiliriz. Diğer taraftan imaretin vakfiyesinde herhangi başka bir gıda ürünü hakkında bilgi yoktur. Anlaşılan etin ve buğdayın niteliği ve niceliği üzerinde durularak, kaliteli ve ihtiyaç sahiplerine yetecek yiyeceklerin sunulması istenmiştir. Vakfiyede vakfın ve imaretin görevlileri, gelir getiren kaynakları hakkındaki bilgileri de bulabilmekteyiz. Aşağıda ise bunları inceleyeceğiz.

İMARET VAKFI GÖREVLİLERİ

İmaretin asıl hizmet alanı, insanların geçici olarak doyurulması ve barındırılmasıdır. Vakfın belirli bir hizmet alanı bulursa da, en önemli görevliler yönetim ve denetleme işlerini yapanlardır. Ergene İmareti'nde vâkıf tarafından vakfın yönetimine, kesin bir profil belirtmeden, emin, nezaret hizmetini intizamlı ve mükemmel yapabilecek bir *mütevelli* (nâzır) atanması kararlaştırılmıştır. Vâkıf, güvenilir ve işinin ehli biri olması gibi temel vasıfların yeterli olacağını düşünmüş olmalıdır. Mütevellilerin kim olduğuna dair bilgiler kaynaklarda bulunmaktadır. 1485 tarihli tahrir defterinde müteveli Ali Bey adındaki kişidir (BOA, TT.d-20: 292). Ancak onun göreve başladığı tarih tespit edilememiştir. Muhasebe kayıtlarına göre Ali Bey'in yerine 14 Mart 1488'de İbrahim Çelebi müteveli olmuş ve hesaplar bu tarihten sonra onun adıyla yapılmıştır (MC, 091: 333). İbrahim müteveli olarak yaklaşık üç buçuk yıl kaldıktan sonra, 4 Eylül 1491'de Mehmed Çelebi görevi devralmıştır (MC, 091: 357). Kendisinin ne kadar süreyle görevde kaldığını belirleyemiyoruz. Ancak diğer ikisinin ortalama üç seneden biraz fazla kaldıkları aşikârdır.

Padişah vakfının iyi yönetilmesi ve hayrâtın düzenli çalışması, mütevellilerin belirli süre içerisinde değiştirilmesini gerekli kılmıştır. Çünkü devamlı aynı kişinin vakfı idare etmesi, hem vakıf görevlileriyle hem de yerli reaya ile mütevellinin maddî-manevî çıkar ilişkisi içine girebilmesine zemin hazırlayabilir. Bu da vakfın iyi yönetilmesine engel teşkil edebilir.

Vakfın yönetiminde bulunan bir başka görevli ise, gelir-giderleri kayıt altına alıp, denetimini yapacak olan *müşrif*'tir. Muhtemeldir ki bu kişi gelir-gider kayıtlarını tutup denetleyecek *kâtip* olmalıdır. Ancak görevlinin vasıflarına dair ayrıntılı bilgi yoktur. Muhasebe defterinde, yıllık tutulan gelir-gider kayıtlarında mütevelliden sonra kâtibin de adının yazılması, hesapların denetlemesinde etkin bir görevli olduğunu göstermektedir. 1485 tahririnde ve muhasebe kayıtlarında görevliler arasında kâtip bulunmakla birlikte, müşrif olarak biri yoktur. 1485'te kâtip, Yakub adındaki kişidir. Görev süresi tespit edilememektedir. Mart 1489-Şubat 1490 dönemini kapsayan muhasebe kaydının ilk tutulduğu zaman kâtip Muhyiddin isimli görevlidir. Ancak muhasebe dönemi içerisinde 11 Temmuz 1489'da Muhyiddin'in yerine Seyyid Ali atanmıştır (MC, 091: 334). 11 Şubat 1491'de Seyyid Ali yerine Alaaddin Acem kâtip olmuş ve 29 Şubat 1492'ye kadar görevini sürdürmüştür (MC, 091: 348, 356). Diğer taraftan Alaaddin'in sonraki dönemlerde vazifesini sürdürüp sürdürmediğine dair elimizde bilgi yoktur.

Müteveli ve kâtipten sonraki en önemli idareci, imaretin günlük hizmetlerinin tam bir düzen içerisinde yapılabilmesini sağlamak amacıyla *şeyh-i imaret* olarak atanan kişidir. Vâkıf, bu görevliye dair profil çizerek sâlih, müteveyyin ve müttakî gibi vasıflar belirtmiştir. Aslında, vasıflar belirtilirken imaretin günlük işleyişinde misafir edilecek kişilerin iyi ağırlanması noktasında şeyhe fazla görev düşeceği öngörülmüş olmalıdır. Bundan dolayı da yetkin, dinine bağlı ve Allah korkusu olan bir kişi tanımlanmıştır. Fakat vasıfların kişilerde bulunup bulunmadığının nasıl anlaşılacağı açık değildir. Bu açıdan mütevellinin teklifi ve kadî'nin onaylamasıyla, daha sonraki yıllarda

1 Muhasebe kayıtlarında hububat ağırlıkları olarak İstanbul'a ait müd, kile ve şinik kullanılmıştır. Buna göre 1 müd = 20 kile ve 1 kile = 4 şiniktir. Bu noktada 1 İstanbul kilesi 25,6589 kg olarak hesaplanmaktadır. Bkz. Kallek, 2002: 568-569.

atanan imaret şeyhlerinin belirtilen vasıfları ne kadar taşıdıkları bilinmemektedir. Bütün bunlarla birlikte 1485'te imaretin şeyhi Rüstem Bey iken, 1489-1492 yıllarında Murad adındaki kişidir.

Şeyhten başka, imaretin günlük işlerini yapacak diğer görevliler arasındaki *ferrâş*ın vazife tanımı ayrıntılı şekilde verilmiştir. Ferrâş, imarete gelen gidenlerin gereksinimlerine dair hizmetleri devamlı surette görecektir. İmaretin temizliğini yapacak, mumlarını yakacak, kapısını vaktinde açıp kapatacak ve misafirlerin ısınmasını sağlayacaktır. Ayrıca imarete girmesi yasak olan kişileri engelleyecektir. Bu görevlerine ek olarak ferrâşın bir de, imaret şeyhinin yardımcısı niteliğindeki *nakîb* olarak görev yapması vâkıf tarafından şart koşulmuştur. Nakîbin ise görev tanımı daha dar alanda olup, yemeklerin yolculara, fukaraya ve diğer misafirlere dağıtılmasını sağlamaktır. İki vazifeyi birlikte yapacak görevlinin kişisel özellikleri de belirtilmiş olup, bu kişi emin, sâlih, iş yapmaya muktedir, güçlü ve kuvvetli olacaktır. Anlaşılan yeterince zaman alan ve sorumluluk isteyen bu vazifelerin yapılması kolay olmadığından görevli seçiminde dikkatli olunması gereği ortaya çıkmaktadır. Bundan dolayı vâkıf tarafından, ferrâş ve nakîb olan kişiye, ayrıca iki de *hizmetçi* atanmıştır. İkisinin vazifesi ise yemekler için günlük belirlenen buğdayı dövüp öğütmeektir. Ferrâş ve nakîb olan kişinin misafirlerle doğrudan ilgilenmesi, görevlinin göz önünde olmasına sebep olduğu gibi, atanmasında dahi kişisel özelliklerinin vurgulu bir şekilde belirtilmesini gerektirmiş olmalıdır. 1485'ten 1491'in Eylülüne kadar imaretin nakîbi Evrenos iken, bu andan itibaren Ahmed olmuştur. İkisi de muhasebe kayıtlarında ve tahrirlerde hiçbir unvanları olmadan sadece isimleriyle anılmaktadır. Ayrıca tahrirde ve muhasebe kayıtlarında nakîb bulunurken, ferrâş olarak bir görevli yazılmamıştır.

İmarete yemek ve ekmek yapımı için *aşçıya* (tabbâh), *ekmekçiye* (habbâz) ve *un öğütücüyeye* (gendüm-küb) ihtiyaç duyulacaktır. Vakfiyede aşçı için kısa bir tanımlama yapıp, çeşitli yemek pişirme usullerini bilen bir kişi olması gerekliliği vurgulanmıştır. Ekmekçi için de her tür ekmek yapma usullerini bilmesi şartı koşulmuştur. Un öğütücü ve onun yardımcısı (yamak) olarak atanacak kişilerde herhangi bir vasıf tanımlanmamıştır. Ancak bunların un öğütme işlemini, pek açıklayıcı olmamakla birlikte, herkesin bildiği ve alışlagelmiş yöntemle yapacakları ifade edilmiştir. Diğer taraftan üç görevli 1485 tahririnde kayıtlı değildir. 1489-1492 yılları arasında aşçı İnebegi, ekmekçi Karagöz ve un öğütücü Alagöz adındaki kişilerdir.

Aşçı ve ekmekçinin imareten yararlananlarla doğrudan teması olmadığını ve daha çok arka planda kaldıklarını düşünürsek, kişisel vasıflarının vurgulanmadığı, ancak hizmetleriyle ilgili tanımın yapıldığı anlaşılmaktadır. Öte yandan hizmetini gerçekleştirirken, her iki görevlinin de işlerini iyi şekilde bilmeleri gerektiği üzerinde durulmuştur. Sonuç itibarıyla lezzetsiz ve sağlıksız yemekler ile ekmekler, vakıftan yararlananların şikâyetlerine konu olur. Böylece tebaa, padişah hayrâtının hizmetini yetersiz ve kötü olarak algılamaya başlar.

Şeyh, ferrâş, nakîb, aşçı, ekmekçi ve diğer hizmetçiler imaretin hazırlanıp faal olmasını sağlamışlardır. Bunlara ek olarak bir de imaretin yemek üretiminin olduğu mutfaktaki (matbah) yiyecekleri ve alet-edevâtı en iyi şekilde korumakla görevlendirilmiş bir *hâzin* tayin edilmiştir. Vakfiyede görevlinin en önemli ve tek vasfı emin bir erkek olarak belirtilmiştir. Görevli 1485 tahrir defterinde *kilârdâr*, 1489-1492 muhasebe kayıtlarında *kilârî* şeklinde adlandırılmıştır. Bu tarihlerde vazifeyi ifa eden Mukbil'dir.

İmaretin Ergene'deki kervansarayının temizlenmesi, zamanında misafirler için açılıp kapatılması amacıyla bir *hancı* vazifelendirilmiştir. Ancak görevlinin kişisel vasıfları ve yapacağı işle ilgili şartları belirtilmemiştir. 1485'de herhangi birinin hancı vazifesiyle yazıldığını tahrir defterinde tespit edemiyoruz. 1489-1492 muhasebelerinde *kârbansarayî* vazifesiyle Karagöz adında biri vardır. Onun da hancı ile aynı vazifeyi yaptığı muhakkaktır. Diğer taraftan Ergene'deki kervansaray, ne tahrir defterlerinde ne de muhasebe kayıtlarında vakfın gelir getiren akarları arasında değildir. Burası muhtemelen misafirlerin konakladıkları mekândır. Öte yandan Edirne şehrinde vakfa gelir getirmesi amacıyla bir han tahsis edildiği vakfiyede açıklanmıştır.:

Vakfın Ergene merasının güvenliği için bir *korucu* (hâmî) vazifelendirilmiştir. Ancak görevlinin vasfı ve vazifesinin ayrıntıları vakfiyede açıklanmamıştır. 1485'te tespit edilemeyen korucu, 1489-1492 muhasebelerinde Balaban adındaki kişidir.

İmaret, cami ile birlikte külliye şeklinde olduğu için, bir *imam* ve iki *müezzin* görevliler arasındadır. Dikkat çekici bir şekilde imamın yapacağı işle ilgili vasıfları ayrıntılı olarak tanımlanmıştır. Özellikle imamın âlim ve hâfız olmasına dair ifadelerin yanında, namazları nasıl ifa ettireceğini iyi bilmesi gibi şartlar da koşulmuştur. 1485

tahririnde ve 1489-1492 muhasebelerinde imam, çelebi unvanlı Mehmed adındaki kişidir. Unvanı onun eğitilmiş biri olduğunu göstermektedir. İmarette konaklayan ve kasabada yaşayan Müslümanların dinî vecibelerini yerine getirme noktasında, bir sultan vakfı ve camiinde görevli imamın bilgili olmasının istenmesi yeterince anlaşılabilir. Çünkü Osmanlı Devleti'nde imamların hepsinin düzenli bir eğitim gördükleri söylenemez. Özellikle küçük iskân birimlerinde görev yapan imamların belirli seviyede dinî bilgilere sahip olmaları muhtemeldir (Beydilli, 2000: 183).

Devamlı olarak ezan okuyabilmeleri amacıyla imamın yardımcıları olarak iki müezzin atanmıştır. Onların vasıfları vakfiyede ayrıntılı verilmemiş, farz namazlarının vakitlerini bilmeleri, ayrıca güzel ve yüksek sesli olmalarına vurgu yapılmıştır. Müezzinler 1485-1492 yılları arasında hiç değişmemiştir. Biri hacı unvanlı Sinan, diğeri Veli adındaki kişidir.

Görevliler arasındaki *cüzhân*lar on kişidirler. Vazifeleri, Kur'an-ı Kerim'den birer cüz okumak ve vâkifa dua etmektir. Cüzhânların vasıflarında hâfız olmalarına ve Kur'an-ı Kerim'i tecvid ve tertil kurallarına göre yavaş, anlaşılır ve düşünerek okunmalarına vurgu yapılmıştır. 1485 tahririnde cüzhânların isimleri de yazılmıştır. Yusuf adındaki cüzhânın imaret şeyhinin gulâmı olduğu kayıtlıdır. Bununla birlikte Muslihiddin ve oğlu Ali cüzhân olarak yazılmışlardır. Siyahî (zenci) olduğunu anladığımız bir başka Ali de cüzhândır. 1489-1492 muhasebe kayıtlarında ise cüzhânların isimleri yoktur.

Toplamı yirmi altı olan vakıf görevlilerinden sadece imam, müezzin ve cüzhânları çıkardığımızda, on üç kişi kalmaktadır. Bunlardan da on bir görevli şeyh, ferrâş-nakîb, kılârî, aşçı, ekmekçi, un öğütücüsü, hancı, korucu ve diğer hizmetçiler, vakfın asıl hayır faaliyetinin gerçekleşmesini ve sürdürülmesini sağlamaktadırlar. Ancak burada geçici olarak barınanların ve diğer insanların manevî-dinî ihtiyaçlarının karşılanması noktasında imam, müezzin ve cüzhânların rolü önemlidir.

Vakfiye tutulduktan sonraki dönemlerde görevlilerin sayısının ne kadar olduğu, tahrir defterleri ve muhasebe kayıtlarından belirli ölçüde anlaşılabilir. 1456 tahririnde *Cemâ'at-i Hidmetkârân-ı İmâret-i Ergene* başlığı altında kayıtlı on yedi kişi bulunmaktadır. Ancak hizmetkârların isimleri ve görevleri yazılı değildir. 1475 tahririnde ise görevlilerle ilgili hiçbir veri yoktur. 1485 yılına ait defterde toplam on altı hizmetli adları ve görevleri ile birlikte yazılmışlardır. Ancak görevlilerin ücretleri defterde yoktur. Tahrir defterlerinde vakıflarla ilgili eksik bilgiler olması muhtemeldir. Çünkü vakfın muhasebe defteri kadar ayrıntıya girilmemektedir. Özellikle vakfiyede on cüzhândan söz edilmesine karşın, tahrir defterinde yedi kişi olması bu duruma bir örnektir.

1489-1492 tarihleri arasındaki vakfın muhasebe kayıtlarının bulunduğu defterde görevliler ayrıntılarıyla tespit edilebilmektedir. Tabloda, görevlilerin vakfiyede ve muhasebe defterindeki durumları ortaya konulmuştur.

Tablo 1: Vakıf Görevlilerinin Aldıkları Ücretler ve Yıllık Buğday Tahsisatı

GÖREVLİLER	VAKFİYE		MUHASEBE KAYITLARI						
			4.03.1489 21.02.1490		22.02.1490 10.02.1491		11.02. 1491- 4.09. 1491	5.09.1491 29.02.1492	
	Yevmiye (Akçe)	Yıllık Buğday (Müd)	Yevmiye (Akçe)	Yıllık Buğday (Müd)	Yevmiye (Akçe)	Yıllık Buğday (Müd)	Yevmiye (Akçe)	Yevmiye (Akçe)	Yıllık Buğday (Müd)
Mütevelli (Nâzır)	10	-	15	-	15	-	15	10	-
Kâtip (Müşrif)	6	10	6	10	6	10	6	6	10
İmâm / Hatîp	6	6	8	6	8	6	8	8	6
İmaret Şeyhi	10	10	10	10	10	10	10	10	10
1. Müezzin	2	2	2	2	2	2	2	2	2

2. Müezzin	1,5	2	1,5	2	1,5	2	1,5	1,5	2
Kılarî (Hazin)	6	6	6	6	6	6	6	6	6
Nakîb / Ferrâş	3	3	3	3	3	3	3	3	3
Nakîb /Ferrâşın İki Yardımcısı	2	-	-	-	-	-	-	-	-
Aşçı (Tabbâh)	2	-	2	-	2	-	2	2	-
Aşçının Çırağı	-	-	1	-	1	-	1	1	-
Un Öğütücüsü (Gendüm-Küb)	2	3	2	-	2	-	2	2	-
Un Öğütücüsünün Yamağı	1	-	-	-	-	-	-	-	-
1. Değirmenci	-	-	1,5	2,5	1,5	2,5	1,5	1,5	2,5
2. Değirmenci	-	-	1,5	2,5	1,5	2,5	2	2	2,5
3. Değirmenci	-	-	1	2,5	1	2,5	1	1	2,5
Korucu	2	2	2	2	2	2	2	2	2
Hancı (Kârbansarayî)	2	5	2	5	2	5	2	2	5
Suyolu Tamircisi	-	-	2	2	2	2	2	2	3
Ergene'deki Dükkânların Câbisi	-	-	2	-	2	-	2	-	-
Ergene'deki Köylerin Câbisi	-	-	2	2	2	2	2	2	-
Kelviye Köyünün Câbisi	-	-	2	2	2	2	2	2	2
Edirne'deki Dükkânların ve Ergene'ye tabi Köylerin Câbisi	-	-	2	2	2	2	2	2	-
Ekmekçi (Habbâz)	2	-	2	2	2	2	2	2	2
Ekmekçinin Çırağı	-	-	1	-	1	-	1	1	-
Eczâ-hânân (10 Kişi)	10	-	10	-	10	-	10	10	-

Vakfiyede ve muhasebelerde görevlilere dair adlandırmalar farklı olabilmektedir. Tabloda farklı isimle anılan ancak görev tanımı aynı olanlar parantez içerisinde gösterilmiştir. Öte yandan vakfiyede görevliler arasında imam varken, hatip bulunmamaktadır. Muhasebe kayıtlarında hatip yazılmışken imam yoktur. Fakat 1485 tahririnde imam ve hatip iki ayrı kişidir. Muhtemeldir ki muhasebe kayıtları esnasında artık iki kişi yerine bir kişi bu vazifeleri yapmaktadır. Çünkü vakfiyede altı akçe ücret alan imam, muhasebelerde yokken, hatip sekiz akçeyle karşımıza çıkmaktadır. Hatip ücretinin altı akçesini evkâf gelirlerinden, iki akçesini zevâid olarak almaktadır. Burada imamlık ve hatiplik vazifelerini üstlenmiş tek bir kişi ortaya çıkmıştır. Bir kişinin iki farklı vazifeyi icra ettiği, vakfiyedeki ferrâş/nakîb örneğinde görülmektedir.

Vakfiyede ve muhasebelerde söz edilen/edilmeyen görevliler olduğu tablodan anlaşılmaktadır. Ferrâş/nakîb olan görevlinin iki yardımcısı ile un öğütücüsünün yamağı vakfiyede anılırken, muhasebelerde yoktur. Fakat vakfiyede aşçının ve ekmekçinin herhangi bir yardımcısından bahsedilmezken, muhasebelerde bunlar ve aldıkları ücretler kayıtlıdır. Şunu söyleyebiliriz ki, mütevellî ve imaret şeyhi ortaklaşa bir karar ile vakfiyede yer alan yardımcıları, daha sonraki süreçte lüzum üzerine aşçı ve ekmekçiye yardım için görevlendirmiş olabilirler.

İmaret vakfına gelir sağlayan akarlar arasında değirmenlerin bulunduğu bilinmektedir. Ancak vakfiyede görevliler arasında *değirmenciler* bulunmamaktadır. Muhasebe kayıtlarında farklı ücretler alan üç değirmenci vardır. Vakfiyede değirmenci olmaması, ilk başlarda değirmenleri vakfa tabi reyanın işletmesinden kaynaklanıyor olabilir. Daha sonraki süreçte daha fazla verim alınması amaçlı görevli tayini gerçekleştirilmiş olmalıdır.

Görevliler arasındaki bir başka grup *câbilerdir*. Vakfiyede kendilerinden bahsedilmeyen câbiler, muhasebe kayıtlarına göre, vakıf için farklı kaynaklardan elde edilen gelirleri toplamaktadırlar. Hıristiyan nüfusun çok olduğu Kelviye köyündeki cizye vergisini toplayan bir câbi atanması, önemli bir gelir kalemine işaret etmektedir. Vakfiyede olmayan bir diğer görevli ise *suyolu tamircisidir*. İmaretin suyollarına dair tamirlerin olduğunu muhasebe kayıtlarında görebiliyoruz. Bundan dolayı vakıf yönetimi ihtiyaca binaen bir tamirci tayin etmiştir.

Görevlilerin gelirleri de vâkif tarafından günün iktisadî şartlarına göre belirlenmiştir. Günlük nakdî ücretleri haricinde çoğu görevliye, yıllık buğday tahsisatı da vâkif tarafından sağlanmıştır. En yüksek ücret mütevellinindir. Vakfiyeye göre kendisi günlük on akçe alacaktır. Ayrıca vakfa bağlanan niyâbet ve salarlık vergilerinin tamamı da ona tahsis edilmiştir. Niyabet vergileri (rûsum-ı niyabet), idarî görevlilerin (ehl-i örf) sorumlulukları arasında olan ve şehrin düzeni ile ilgili olaylardan elde edilen gelirlerdir (Akdağ, 1999: 215-216). Salâriye veya salarlık olarak bilinen vergi ise tarımsal mahsul üreten reayadan öşür ile birlikte alınan bir tür hububat vergisidir (Güçer, 1964: 52-55). Muhasebe kayıtlarında mütevelliyeye on beş akçe günlük ücret ayrılmıştır. On akçesi vakıftan gelirirken, beş akçesi ise zevâid şeklinde ödenmektedir. Zevâid hakkında ayrıntılı bilgi yoktur. Muhasebelerde niyâbet ve salarlık vergisine dair bir veri olmamakla birlikte, diğer gelirlerin içerisine dâhil edilmiş olabilir. Aşağıda vakfın gelirleri kısmında da yazdığımız gibi, 1475 ve 1485 tahrirlerinde vakfın niyâbet ve salariye vergileri kayıtlıdır. Zevâid olarak verilen beş akçenin de bu vergilerden gelmesi muhtemeldir.

Mütevellinin ücretlerde bir artışa gitmesi de söz konusu olabilmektedir. 3. değirmenci olarak yazılan görevlinin maaşını mütevellî, 12 Ocak 1491 tarihinden itibaren bir aylığına günlük 0,5 akçe arttırmıştır ve 1,5 akçe yapmıştır. Bu da aylık giderin on beş akçe fazla çıkmasına sebep olmuştur (MC, 091: 342). Bu durum sadece bir aylığına yapıp sonraki dönemde değirmencinin günlüğü bir akçe olarak kalmıştır.

VAKFIN GELİRLERİ

Vakfiye, tahrir defterleri ve muhasebe kayıtları incelendiğinde vakfa gelir sağlayan kaynaklar, gayrimenkul cinsinden akarlarla birlikte, imarete yakın bölgelerdeki köylerin ve çiftliklerin vergi gelirleridir. Vakfiyedeki bilgiler gayrimenkul akarların çoğunun Edirne şehrinde olduğu yönündedir. Edirne'deki Sultan Murad İmareti'nin yakınındaki hamamın tamamı Ergene İmareti'ne vakfedilmiştir. Hamamın yakınında başçı, kasap, kırk dört dükkân ve bozahâne (beytü'l-bennâdî) diğer akarlardır. Yine Edirne'de bir han ile İstanbul Kapısı denilen mahalde bir sıracı dükkânı daha vardır. Ergene'deki akarlar ise, hamam, bozahâne (beytü'l-bennâdî), kasap, otuz üç dükkân ve Ergene Nehri üzerindeki iki değirmendir.

Akarlar haricinde Ergene Nahiye merkezinin vergi gelirleri de vakfa tahsis edilmiştir. Ayrıca Ergene ve Malkara nahiyelerine tabi köylerden tahsis edilen vergiler de bulunmaktadır. Vakfiyeye göre Ergene'ye tabi köyler Yenice, Yayalar, Deveboynu, Değirmenci, Hamidlü, Kızıklık (Kırıklı), Salurlu, Malkoç (Göç Beyi) ve Pıraklı (Paşa Yiğid) olarak kayıtlıdır. Malkara nahiyesine tabi olanlar arasında, Kayalar, Doğancı Pazarlubey, Kelviye (Kaloyır), Sekbanlu (Seğmen) ve Turnacı köyleri vardır. Bunlara ek olarak Salurlu köyünde bir çiftlik, köye bitişik bir arazi ve Ekme Belût adıyla bilinen su sığırı merası da vakfedilenlerdendir. Ayrıca Burgaz Nehri'ndeki pirinç arkından elde edilen gelirler de vakfedilmiştir.

Yukarıda saydığımız akarlardan ve köylerden elde edilen gelirleri tahrir defterlerinde belirli ölçüde tespit edebiliyoruz. 1456, 1475 ve 1485 tahrirlerinde vakfın gelirleri kısmen ortaya konulmuştur. İcmâl mahiyetteki 1456 tahririnde (MC, 089: 4-5) veriler özet şeklindedir. 1475 defteri (BOA, TT.d 12: 253-264) Gelibolu ve Malkara nahiyeleri verilerini kapsamı nedeniyle Ergene'ye tabi bütün köyleri içermemektedir. 1485 tahriri (TT.d, 20: 292-301) Paşa Livası'na ait bir defter olmakla birlikte, Malkara köylerinden gelen gelirleri kapsamamaktadır. Diğer taraftan, Edirne şehrinde bulunan akarların gelirleri hakkında hiçbir tahrirde bilgi yoktur. Eksikliklere rağmen tahrirlerdeki bilgiler düzenlenerek aşağıdaki tablo oluşturulmuştur.

Tablo 2: Tahrir Defterlerine Göre Vakfın İskân Birimlerinden Elde Ettiği Yıllık Gelirler ve Türleri

GELİR TÜRÜ	1456		1475		1485	
	Tutarı (Akçe)	Yüzde	Tutarı (Akçe)	Yüzde	Tutarı (Akçe)	Yüzde
Adet-i Ağnam (Resm-i Ganem)	-	-	826	1,87%	-	-
Asiyab Vergisi /Hâsılatı	-	-	110	0,25%	820	1,26%
Cizye Vergisi	-	-	2.844	6,43%	133	0,20%
Çayır ve Sazlık Hâsılatı	-	-	1.120	2,53%	1.000	1,53%
Ergene'deki Akarların Gelirleri	5.139	44,10%	-	-	8.026	12,32%
İспенç Vergisi	-	-	-	-	75	0,12%
Kıst-ı Bâc-ı Bâzâr ve Niyâbet	-	-	-	-	8.000	12,28%
Niyâbet ve Salariyye	-	-	6.000	13,56%	-	-
Raiyyet Vergisi (Çift-Bennâk-Mücerred)	6.513	55,90%	5.208	11,77%	7.742	11,88%
Resm-i Arûs	-	-	-	-	1.800	2,76%
Tarımsal Ürün Gelirleri	-	-	28.138	63,59%	37.572	57,65%
TOPLAM	11.652	100,00%	44.246	100,00%	65.168	100,00%

1456 tahririnde sadece Ergene Nahiye merkezi ve ona tabi Malkoç, Pıraklu, Salurlu, Turnacı² ve Yayalar köyleri hakkında veriler bulunmaktadır. Defterde nahiye merkezinin ve köylerinin 431 vergi mükellefi hanesinden alınan gelir kayıtlıdır. Ayrıca Ergene'deki akarlardan hamam, bozahâne ve on dört dükkânın yıllık geliri yazılmıştır. Hamamın ve bozahânenin birer ay çalışmadıklarını defterdeki *yek mâh battâl* ifadesinden anlıyoruz. Böylece yıl içerisinde iki akardan on birer aylık gelir elde edilmiş ve kayıtlara böyle geçmiştir. Bu noktada hamam ve bozahâne çalışmadıkları süre içerisinde tadilata veya bakıma girmiş olmalıdırlar. Diğer taraftan defterde Ergene ve köylerden sağlanan tarımsal ürünlerin miktarları ve gelirleri hakkında rakamsal bilgiler yoktur. Sadece, bunların satılmadığı ve imarete tüketildiği belirtilmiştir. Ancak Yayalar köyündeki değirmenden yıllık seksen müd buğdayın imarete verildiği kaydedilmiştir. Buna ek olarak vakfa tabi reaya arasında *su sığırı hidmetkârânı* olmakla birlikte, vakıf yirmi beş adet sığıra sahiptir. Hayvanların her birinden kırkar lodra yağ alınmaktadır. Öte yandan diğer ürünlerin türleri ve miktarlarının da *esâmi defteri* tabir olunan kayıta yazıldığı açıklanmıştır. Anlaşılan tahrirlerde özellikle bazı verilerin yazılmadığı aşikârdır. Bundan dolayı vakfın gelir türlerini tasniflendirmek ve genel toplamı tespit etmek oldukça zordur.

1475 tahriri vakfın Malkara'ya tabi Doğancı Pazarlubey, Kelviye, Alici, Kayalar ve Sayib İdris³ köyleriyle ilgili verileri içermektedir. Bununla birlikte Ergene merkez ve Salurlu köyü verilerine de defterde ulaşabilmekteyiz. Ancak diğer köyler ve akarlar hakkında bilgi yoktur. Vakfa tabi olan iskân yerlerinden elde edilen ayrıntılı vergi gelirleri, Malkara'nın beş köyünden 20.642, Ergene Nahiye merkezinden 12.585, Salurlu'dan 5.019 akçedir. Defterde ayrıca köylerin niyâbet ve salariyye gelirleri 6.000 akçe yazılmış ve böylece toplamda rakam 44.246 akçe olmuştur.

1485 tahririnde Ergene Nahiye merkezi ve ona tabi Salurlu, Yayalar (Yenice ile birlikte), Deveboynu, Hamidlü, Kızıklık, Malkoç, Pıraklu, Turnacı ve Çiftlik Şeyh Paşa köylerinden toplanan gelirler vardır. Çiftlik Şeyh Paşa vakfiyede vakfedilen köyler arasında belirtilmemiştir. Bu köyün tebaasının tahrir esnasında Ergene vakfının sınırında ikamet ettikleri ve mütevellinin de onları vakfa raiyyet yazdırdığı anlaşılmaktadır. Ancak köyün ve tebaasının İskender adındaki bir timarlı sipahiye tabi olduğu eski (köhne) tahrir defterinde dahi yazılmıştır. Bundan dolayı köyün vakıf köyü olmadığı ve timara kaydedilmesi 1485 tahririnde emredilmiştir (TT.d, 20: 294). Fakat yine de tahrirde köyün gelirleri vakfa ait görünmektedir. Tablodan da anlaşıldığına göre, Ergene merkezinde bulunan vakıf akarlarının bazılarının kira gelirlerine dair bilgileri de 1485 tahririnde kayıtlıdır.

1485 tahririnde, Ergene ve Malkara köylerinden tahsil edilen niyâbet ve pazar vergileri tek bir başlık altında verildiğinden, ayrıntılı rakamlar bilinmemektedir. 1475 tahririnde Malkara'ya tabi köyler ile Ergene Nahiye

2 Turnacı vakfiyede Malkara'ya tabi yazılsa da, 1456 tahririnde Ergene'ye bağlıdır. Bkz. MC-089: 5.

3 Sayib İdris köyü vakfiye, diğer tahrir defterleri ve muhasebe kayıtlarında tespit edilememiştir. Diğer taraftan başka bir isimle anıldığına dair bilgi de yoktur.

merkezi ve Salurlu köyünün niyâbet ve salarlık vergilerinin miktarı kayıtlı iken, Ergene'ye tabi olan diğer köylerin ki yoktur.

Cizye vergisi 1485'te 1475'e göre çok düşük görünmektedir. Çünkü 1475'te Malkara'ya tabi Kelviye köyündeki Hıristiyan vergi hane sayısı 45'tir. Ergene'ye bağlı Malkoç köyünde ise 1485'te sadece 3 Hıristiyan vergi hanesi bulunmaktadır. Bundan dolayı cizye vergisinin çok büyük bir düşüş yaşadığı düşünülmemelidir.

Asiyab vergisi ve hâsılatı başlığı altında 1485 yılında Ergene merkezinde bulunan altı değirmenden yedi mūd buğday karşılığı olarak 700 akçe hâsılat elde edilmiştir. Yayalar ve Malkoç köylerindeki dört değirmenden 120 akçe vergi alınmıştır. 1475 tahririnde Ergene merkezindeki değirmenlerden elde edilen gelirle ilgili kayıt yoktur. Ancak bu yıldaki tahrirde kayıtlı 110 akçelik değirmen vergisi, Doğancı Pazarlubey'deki bir ve Kelviye'deki iki değirmenden gelmektedir.

Tahrir defterleri haricinde vakfın muhasebe kayıtlarındaki veriler, gelir kaynaklarını ve toplamını daha açık bir surette ortaya koymaktadır. Dört farklı döneme ait muhasebe kayıtları vardır. İlk iki dönem (4 Mart 1489- 21 Şubat 1490 ve 22 Şubat 1490-10 Şubat 1491) birer yıllık iken, diğer ikisi (11 Şubat 1491- 4 Eylül 1491 ve 5 Eylül 1491- 29 Şubat 1492) yedi ve altı aylık devrelerden oluşmaktadır. Son yılın ikiye bölünmesinin sebebi, mütevellî değişimidir. Yeni gelen mütevellînin kayıtları 5 Eylül 1491'den itibaren başlamıştır. Aşağıdaki tabloda muhasebe kayıtlarındaki gelirler yıllar halinde verilmektedir. Üçüncü ve dördüncü dönemler birleştirilip, 11 Şubat 1491-29 Şubat 1492 tarihlerini kapsayan tek bir sütun oluşturulmuştur. Böylece üç yıllık gelirlerin verileri tabloda gösterilmiştir.

Tablo 3: 1489-1492 Yılları Arasında Vakfın Gelir Türleri ve Miktarları

GELİR TÜRÜ	GELİRLERİN YILLARA GÖRE TOPLAMLARI VE YÜZDELERİ							
	4.03.1489 21.02.1490		22.02.1490 10.02.1491		11.02.1491 29.02.1492		Üç Yıllık Genel toplam	
	Akçe	Yüzde	Akçe	Yüzde	Akçe	Yüzde	Akçe	Yüzde
Geçen Dönemlerden Devreden Gelirler	51.456	32,13%	74.408	50,63%	69.694	46,41%	195.558	42,76%
Tarımsal Ürün Gelirleri	47.826	29,86%	13.676	9,31%	28.542	19,01%	90.044	19,69%
Raiyyet ve Cizye Vergileri ile Bağ, Bostan ve Kovanlardan Elde Edilen Gelirler ⁴	27.881	17,41%	27.611	18,79%	19.453	12,95%	74.945	16,39%
Ergene'deki Hamamın Geliri	5.902	3,69%	6.790	4,62%	6.152	4,10%	18.844	4,12%
Ergene'deki 48 Dükkanın ve Zemin Mukataasının Gelirleri	5.086	3,18%	4.974	3,38%	5.124	3,41%	15.184	3,32%
Edirne'deki Gayrimenkul Gelirleri ⁵	5.028	3,14%	3.972	2,70%	4.014	2,67%	13.014	2,85%
Edirne'deki Hamamın Yıllık Geliri	4.773	2,98%	3.885	2,64%	2.960	1,97%	11.618	2,54%
Köylerden Alınan Adet-i Ağnam Vergisi	3.511	2,19%	3.711	2,52%	3.878	2,58%	11.100	2,43%
Köylerdeki Çayırlardan Elde Edilen Hâsılat	2.434	1,52%	1.645	1,12%	2.775	1,85%	6.854	1,50%

⁴ Ergene Nahiye Merkezi ve Ona Tabi 8 Köy İle Malkara Nahiyesi'ne Tabi 5 Köyden ve Hayrabolu Nahiyesi'ne Tabi Turnacı Köyünden Elde Edilen Raiyyet Vergisi, Kelviye Köyünden Cizye Vergisi ile Buralardaki Bağ, Bostan ve Kovanlardan Sağlanan Gelirler.

⁵ Edirne'deki 13 Dükkanın, Bozahânenin, Kasap Dükkanının, Mehmed Hammamî Hânesinin Gelirleri.

Edirne'deki Sürb Kervansarayı'nın Geliri	2.264	1,41%	1.975	1,34%	2.069	1,38%	6.308	1,38%
Ergene'deki Bozahânenin Geliri	1.105	0,69%	1.400	0,95%	1.723	1,15%	4.228	0,92%
Köylerden Alınan Beytümâl Vergisi	250	0,16%	750	0,51%	2.889	1,92%	3.889	0,85%
Eski Mütevellî Ali Bey Döneminden Kalan Edirne'deki Mehmed Hammamî Hânesinin Bahası	2.400	1,50%	-	-	-	-	2.400	0,52%
Burgaz Nehri Reisinden Gelen Pîşkeş Geliri	-	-	2.000	1,36%	-	-	2.000	0,44%
Diğer Gelirler	225	0,14%	174	0,12%	900	0,60%	1.299	0,28%
TOPLAM	160.141	100,00%	146.971	100,00%	150.173	100,00%	457.285	100,00%

Vakıfların gelir-gider dengelerini sağlayacak olan görevliler mütevellilerdir. En önemli vasıfları, gelirleri sistematik bir şekilde toplamak ve vakfın ihtiyaçları dâhilinde açık vermeden sarf etmektir. İmaret vakfının muhasebesi incelendiğinde, geçen dönemlerden devreden gelirlerin çoğunluğu, Mart 1488'den itibaren mütevellî olan İbrahim Çelebi tarafından sağlanmıştır. 1489-1490 muhasebesinde devreden gelirin 3.848 akçesi, 1487-1488 yılında görevde olan mütevellî Ali Bey'den kalan bakiyedir. 47.608 akçelik kısmı İbrahim Çelebi'nin önceki dönemindedir. Ancak kendinden önceki Ali Bey veya sonraki Mehmed Çelebi dönemlerinde nasıl bir gelir-gider dengesi ortaya çıktığını bilmediğimizden karşılaştırma imkânımız yoktur.

Mütevellî İbrahim Çelebi'nin son dönemi olan yedi aylık devreden sonraki altı aylık döneme 27.643 akçe gelir devredeceği hesaplanmasına rağmen, muhasebe kaydına sadece 13.140 akçe yazılmıştır. Bunun sebebi, vakfın gelirlerinden 14.503 akçenin, akarları kiralayıp ödemesini yapmayan veya borçlanan kişilerin zimmetinde olmasıdır. Paranın 2.394 akçesi, kişilerin ölmesi, iflas etmesi ve kayıp olmasından dolayı tamamen *zayıât* kabul edilmiştir. Kalan 12.109 akçenin 5.982'si, 1492-1493, 500 akçesi de 1494-1495 muhasebelerinde mütevellî Mehmed Çelebi tarafından teslim edilmiştir. Diğer taraftan 1495 yılı itibarıyla tahsil edilemeyen 5.627 akçe görünmekle birlikte, sonraki süreçte bu paranın akıbetinin ne olduğu bilinmemektedir(MC-091: 351).

Devreden gelirle ilgili yaşanan sorunlar yanında, yıllar içerisinde diğer gelirlerin bir kısmında dahi farklılıklar olmuştur. Özellikle köylerden alınan raiyyet vergisinin de içinde olduğu gelirin 1491-1492 döneminde diğer ikisine göre düşük olması dikkat çekicidir. Çünkü muhasebe kayıtlarında bu sene için Kelviye köyünden gelecek cizye vergisinin zapt altına alınmadığından yazılmadığı belirtilmiştir (MC-091: 356). Aslında önceki iki yılda Kelviye'den gelen cizyenin sekiz biner akçeye yakın olduğunu söyleyebiliriz (MC-091: 333, 341). Son seneye de buna yakın bir meblağ eklenmesi toplamda farklılık yaratacaktır.

Edirne ve Ergene'de bulunan akarlardan sağlanan gelirlerde de farklılıkların olması, onların tamir edilip, boş kalması gibi sebeplerden ileri gelmiş olabilir. Dikkat çeken bir diğer gelir ise *beytümâl* vergisinin artışıdır. Bâd-ı heva vergileri içerisinde görülen beytümâl uygulamasında, ölen kişinin varisi üç ay içerisinde tespit edilemediğinde miras hazineye devrederdi. Vakfın da köylerdeki bütün beytümâlî alma hakkı olduğundan, gelirler seneye göre farklılaşabilmekteydi.

Tablodaki Burgaz Nehri reisinden gelen pîşkeş geliri, buradan vakfa gelen ve bir miktarı imaretçe sarf edildikten sonra kalanı satılan pirincin tutarı değildir. Muhasebede *an-pîşkeş-i reîs-i Nehr-i Burgaz* şeklinde yazılan (MC, 091: 241) ve sadece 1490-1491 yılında gördüğümüz kayıttan, pîşkeşin vakfın bir geliri olduğu anlaşılmaktadır. Ancak düzenliliği yoktur. Muhtemelen Burgaz Nehri üzerindeki pirinç üretiminden sorumlu reis değişiminde vakfa pîşkeş adı altında bir gelir gelmektedir. Öte yandan Burgaz Nehri'nde yetiştirilen pirinçler vakfa teslim edilmektedir. Vakıf, gerekli sarfiyatı yaptıktan sonra kalan pirinçleri satarak gelir elde etmektedir. Bu gelir tabloda tarımsal ürünler içerisine dâhil edilmiştir.

Tarımsal ürünlerin gelirlerinde de farklılıklar göze çarpmaktadır. Vakfa tabi köylerden gelen hububatların miktarlarında yıllar bazında değişimler yaşanmaktadır. Vakfa önemli bir getiri sağlayan buğday, ilk yılda 75, ikincide 22 ve üçüncüde 34 müd olarak imaret ambarlarına girmiştir. Muhtemeldir ki yıl bazında buğdayın ve diğer hububatların üretim miktarlarında, mevsimsel etkilerden dolayı iniş-çıkış yaşanmıştır. Öte yandan imaret, ürünlerin hepsini yıl içerisinde tüketememiştir. Muhasebe kayıtlarında geçen senelerden kalan hububatların miktarı da yazılmaktadır. Neticede imaretin elinde yüklü miktarda hububat birikmiştir. Örneğin vakıf yönetimi biriken buğdayı mutfakta, görevlilere maaş ödemelerinde ve satarak sarf etmektedir. İmaretin sarf ettiği buğdayın yaklaşık yarısı un, ekme ve çorba yapımında kullanılmaktadır. Buğday, imaret görevlilerine yıllık olarak maaşları haricinde de verilmesi vâkıf tarafından şart koşulan üründür. Bu noktada sarf edilen buğdayın yaklaşık %35'i vakıf görevlilerine tahsis edilmiştir. Ayrıca arabacıların buğdayı imarete sevk etmelerinin karşılığında, kendilerine aynı ürünle dahi ödeme yapılmıştır. Buğday ihtiyaçlar doğrultusunda kullandıktan sonra, sarf edilen buğdayın -seneye göre değişse de- yaklaşık %15'lik kısmı satılarak, vakfa tarımsal ürün geliri sağlanmıştır. Bu noktada vakıf yönetiminin, kalitesi yüksek olan ürünleri imarete tüketip, düşük olanları satmış olabileceği sorgulanabilir. Çünkü vâkıfın şartlarından biri buğdayın arı ve temiz olmasıdır (VD, 613: 26). Düşük kaliteli ürünlerin sunulması, sultanın ve imaretin saygınlığını tebaa gözünde azaltabilir. Bir sultan imaretinde kaliteli yiyeceklerin ihtiyaç sahiplerine sunulması üstünde önemle durulması gereken bir noktadır. XIV. yüzyılın başında Tebriz'in kuzeyinde İlhanlıların vezirlerinden olan Reşidüddin Fazlullâh-i Hemedânî tarafından inşa ettirilen külliye'deki imarete dahi ekmeğin ve yiyeceklerin kaliteli pişirilip sunulması gerekliliği vurgulanmaktadır (Zarinebaf, 2007: 66). Bir araştırmacı (Singer, 2004: 143), XVI. yüzyılın ikinci yarısında Kudüs'teki Haseki Sultan İmareti'nde çıkarılacak yemeklerin standartlarına özen gösterildiğini, bundan dolayı da kalitesi düşük hububatların Dubrovnikli tüccarlara satılmış olacağını belirtmektedir. Ancak Ergene imaretinde gerçekleşen satışın kesin olarak ne amaçla yapıldığını söylemek zordur.

Vakıf yönetimi tarafından arpa ve yulaf (alaf), köylerdeki gelirleri toplayan câbilere hizmetleri karşılığında verilmektedir. Fakat diğer hububatlar için böyle bir uygulama yoktur. Câbilere arpa ve yulaf verilmesi, onların köylerdeki gelirleri toplamak için ulaşımlarını at kullanarak sağlamalarından olmalıdır.

İmaret mutfağında yiyecek olarak buğdaydan başka pirinç ve nohut da sarf edilmektedir. Çavdar, darı, mercimek, burçak, börülce, bakla, susam ve yulaf gibi diğer hububatların mutfakta kullanıldığına dair bir veri tespit edilememiştir. Hiçbir şekilde mutfakta tüketilmeyen hububatlar, muhasebe kayıtlarına göre sene sonunda satılmışlardır. Arpa da genel olarak mutfakta tüketilen bir hububat değildir. Ancak 14 Aralık 1490 – 11 Ocak 1491 (H. Safer 896) tarih aralığında imareti ziyaret eden Sultan II. Bayezid ve maiyeti için hazırlanan yemeklerde (ziyâfet-i hullide mülkühu), yaklaşık 6,5 müd arpa kullanılmıştır (MC, 091: 346). Arpa ile ne tür bir yiyecek hazırlandığı belirtilmemiştir.

Ekme ve yemeklerin lezzeti için gerekli gıda ürünlerinden biri de tuzdur. İmarete üç sene boyunca İnöz memlehasından 25-30 müd arasında değişen miktarlarda tuz (nemek) gelmiştir. Yıllara göre sarf miktarı değişse de, dörtte biri imaret mutfağında yemeklerde ve ekme yapımında harcanmıştır. Kalan kısmı ise sene sonunda veya sonraki yıl satılmıştır.

Tablodaki diğer gelirler başlığında, üç farklı vakıf malının satışından elde edilenler yazılmıştır. Vakfın sahibi olduğu sığırların birinin satılmasından ilk yıl 180, üçüncü yıl beşinden 900 akçe gelir sağlanmıştır. Ayrıca ilk yıl, ölen bir sığırın postunun satışından 45 akçelik bir gelir söz konusudur. İkinci yıldaki 174 akçe, vakfın bozahânelerinden birinin eskimiş kazanının satılmasından elde edilen gelirdir.

VAKFIN GİDERLERİ

İmaret vakfının yıllar içerisinde hizmetlerini sürdürebilmesi amacıyla harcama yapması gereken birçok farklı alan bulunmaktadır. Giderleri tespit etme noktasında vakfiye ve tahrir defterlerinde bilgi yoktur. Ancak 1489-1492 muhasebe kayıtları bize oldukça tafsilatlı bilgi sunmaktadır. Aşağıdaki tabloda imaretin üç yıllık gider çizelgesi sınıflandırılarak gösterilmeye çalışılmıştır.

Tablo 4: 1489-1492 Yılları Arasında Vakfın Gider Türleri ve Miktarları

GİDER KATEGORİSİ	GİDERLERİN YILLARA GÖRE TOPLAMLARI VE YÜZDELERİ							
	4.03.1489-21.02.1490		22.02.1490-10.02.1491		11.02.1491-29.02.1492		Üç Yıllık Genel Toplam	
	Akçe	Yüzde	Akçe	Yüzde	Akçe	Yüzde	Akçe	Yüzde
Görevli Ücretleri	31.500	36,74%	31.515	34,85%	33.410	31,57%	96.425	34,19%
Gıda Ürünleri Harcamaları	23.726	27,67%	24.864	27,50%	30.609	28,92%	79.199	28,09%
Zevâid-Horân Ücretleri	12.405	14,47%	13.564	15,00%	12.220	11,55%	38.189	13,54%
Tamir (Meremmet) Harcamaları	7.555	8,81%	10.447	11,55%	11.992	11,33%	29.994	10,64%
İmaret İçin Yapılan Genel Harcamalar	3.945	4,60%	3.250	3,59%	6.782	6,41%	13.977	4,96%
İnşaat ve Tamirat Malzemesi Harcamaları	1.446	1,69%	3.205	3,54%	7.421	7,01%	12.072	4,28%
Nakliyat Harcamaları	2.186	2,55%	2.108	2,33%	2.680	2,53%	6.974	2,47%
Diğer Harcamalar	2.418	2,82%	15	0,02%	-	-	2.433	0,86%
İmaret Mutfağı İçin Araç-Gereç Harcamaları	426	0,50%	938	1,04%	285	0,27%	1.649	0,58%
Çeşitli Alet-Edavât Harcamaları	126	0,15%	512	0,57%	437	0,41%	1.075	0,38%
TOPLAM	85.733	100,00%	90.418	100,00%	105.835	100,00%	281.986	100,00%

Üç yıllık muhasebe kayıtlarında çoğu giderler yıllar içerisinde aynı başlıklar altında verilmiştir. Ancak bir sonraki dönemde bazen farklı giderler ortaya çıkmış ve kayıtlara girmiştir. Önceki dönemde var olup, sonrakinde harcama yapılmayan alanlar da olmuştur. Ayrıca son dönem, önceki ikisine göre bir ay fazla süreyi kapsadığından, giderler de yüksek çıkmaktadır. Neticede giderler dönemsel olarak değişebilmektedir. Bütün bunları göz önüne aldığımızda, giderleri genel bir kategoriye koyabiliyoruz.

Tabloya göre yıllık ve üç yıllık bir genel aldığımızda, imaret vakfının hizmetlerini sürdürmesinde en önemli unsur olan görevlilerin maaşları giderlerde en yüksek meblağdır. Öte yandan buradaki görevli maaşları sadece nakit olarak verilenlerin toplamıdır. Vakfın ambarlarına giren hububatlardan yıl içinde sadece satılanlar gelir yazıldıklarından, görevlilere verilenler, satışı yapılan hububatlardan olmadığından gider görülmemiştir. Bundan dolayı görevli gelirlerinin hububat cinsinden hesaplaması yapıldığında, daha yüksek maaş aldıkları düşünülebilir. Vakfın görevlilere en çok verdiği hububat buğdaydır. Buğdayın fiyatının yıllara göre değişiklik gösterdiği kayıtlardan anlaşılmaktadır. 1489-1490'da vakıf yaklaşık 75 müd buğdayı 15.101, bir sonraki muhasebe yılında 22 müddü 3.348 akçeye satmıştır. Böylece buğdayın müddünün ilk yıl 202, ikincide 152 akçeden satıldığı anlaşılmaktadır. Fakat görevlilerin kendilerine verilen buğdayları satıp satmadıklarını, satmışlarsa da birim tutarının ne kadar olduğunu bilemediğimizden, tam bir hesap yapmak zordur.

Zevâid-horân ücretlerinin üçüncü sırada bulunması dikkat çekicidir. Zevâid-horânlar birçok büyük vakfın bünyesinde bulunan ve vakıfların gelir fazlasından geçimini sağlayanlardır. Bu gruptakiler, vakıfta doğrudan görevli değildirler. Geçimlerini vakıftan temin eden emekli veya ihtiyaç sahibi kişilerdir. Vakfiyelerde zevâid-horân grubundan söz edilmez. Vakıf yönetimleri tarafından mahallî fakir ve gariplerden veya muhtaç haldeki emeklilerden seçilmişlerdir (Aslanmirza, 2017: 26-29). Ergene İmaret vakfiyesinde de zevâid-horân grubundan söz edilmemektedir. Muhasebe kayıtlarında yazılmış bu kişileri Barkan (1963: 287), vakıf görevlisi gibi görmekte ve onlara ödenen ücretleri memur maaşları altında vermektedir. Muhasebelerin ilk yılında altı zevâid-horân vakıftan ücret alırken, ikinci ve üçüncü yıllarda sayı yediye çıkmıştır. Yirmi akçelik en yüksek günlük geliri alan Melik Gazi

veled-i Cezire Bey'dir. Kendisi hakkında bilgi yoktur. Ancak 25 Ekim 1491'de ölmüştür(MC, 091: 358). Günlük beş akçe alan iki zevâid-horân vardır. Bunlardan biri Temur ismiyle *el-kâtib-i köhne, gurebâ* şeklinde kayıtlıdır. Muhtemelen kendisi vakfın eski kâtiplerindendir. 28 Ağustos 1489 tarihinden itibaren zevâid-horân olarak ücret almaya başlamıştır. Diğeri saz çalan (çengi) Alâeddin adındaki kişidir ve gurebadandır. Üçer akçe alanlar, silahtar Hacı Süleyman ve Sarıca Kadı (el-müştehir be-kadı-i zerd) olarak bilinen Mevlana Taceddin'dir. Herhangi bir şekilde ikisi için gureba veya yardıma muhtaç olduğunu belirtir bir ifade yoktur. Bunların görevlerinden emekli olup, geçimlerini sağlamak için vakıftan destek aldıklarını söyleyebiliriz. Geriye kalan diğer iki zevâid-horânın fiziki eksikleri bulunmaktadır. Trabzonlu Yeniçeri Hasan'ın ayaksız (nâ-pâ) olduğu belirtilmiştir. Muhtemeldir ki kendisi savaşlarda veya başka bir şekilde ayak/ayaklarını kaybettikten sonra geçimini sağlamakta zorluklar yaşamıştır. Bundan dolayı da vakıftan günlük bir akçe ücret alması uygun görülmüştür. İkinci muhasebe yılının ortalarından (15 Haziran 1490) itibaren vakıftan günlük bir akçe ücret almaya başlayan Mehmed, sakat bir deve çobanıdır. O da muhtemelen vakıftan geçim desteği temin etmek için mütevelliyeye başvurmuş ve yerel halktan kendisi hakkında yeterli bilgi sağlandıktan sonra, sakatlığı da göz önüne alınarak kendisine ücret ödenmesine karar verilmiştir. Zevâid-horân grubu içerisindeki Melik Gazi, Hacı Süleyman ve Mevlana Taceddin ayrıca yıllık buğday alma hakkına da sahiptirler. Diğerlerine ise böyle bir tahsisat sağlanmamıştır. Zevâid-horânlar aslî vakıf görevlileri tarafından, vakfa yük olarak görülebilmektedirler. Ancak onlar da aslî vakıf görevlileri gibi başvuru ve onay süreçlerinden geçtikten sonra, mütevellinin uygun görmesi ve kadı'nın onaylayıp, padişah beratı almasını müteakip vakıftan ücret, hububat veya yemek alabilmektedirler. Öte yandan şunu da söyleyebiliriz ki, zevâid-horân grubuna yapılan ödemeler, devrin sosyal yardımlaşma örneği şeklinde de düşünülebilir.

Vakıf, hiç maaş tahsis etmemesine rağmen muhtaç olan bazı kişilere buğday vererek sosyal açıdan destek olmuştur. Bunlar içerisinde üç muhasebe yılında da gördüğümüz âmâ Salih, Melik Kasım ve Selçuk Hatun ismiyle kayıtlı bir de kadın bulunmaktadır. Ayrıca son yılda sofı olarak yazılmış Muhyiddin adlı kişi de buğday almaktadır.

İhtiyaç sahiplerini ve vakıf görevlilerini sosyal yardımlaşma noktasında desteklemenin bir başka şekli, onlara yemek vermektir. İmaretin yemek yapmak için kullandığı gıda ürünleri, gider kalemleri arasında önemli bir paya sahiptir. İmarette, görevlilerin, muhtaçların, diğer yemek hakkına sahip olanların ve de ziyaretçilerin beslenmesi amacıyla günlük belli bir yemek üretilmektedir. Muhasebe kaydında gıda ürünlerine dair gider verileri *el-ihracât* genel başlığı altında *harc-ı mekûlât-ı imâret* ve *ziyâfet-i misâfirân* alt başlıklarında yazılmıştır.

Harc-ı mekûlâtta, tüketilen et, sadeyağ, bal ve içyağın miktarı ile bedeli görülmektedir. Üç yıllık bilanço içerisinde et tüketim miktarı günlük olarak verilmiş olup, 100 lodradır. Üç yıllık bedeli ise 33.929 akçedir. Bu da bütün gıda ürünleri arasında en yüksek tutardır. 1568 yılında imaretin et ihtiyacı Eflak topraklarından satın alınan koyunlardan sağlanmıştır (A.DVNS.MHM. d, 7: 787). XV. yüzyılın ikinci yarısı için kayıtlarda böyle bir bilgi tespit edilememesine rağmen, yine aynı topraklardan koyunların alınması muhtemeldir. Üç yıl içerisinde ikinci en fazla tüketilen gıda ürünü, 15.372 akçe tutan (106 kantar 61 lodra) baldır. 1475 ve 1485 tahrirlerinde vakfa tabi köylerin hepsinden nakdî öşr-i kovan vergisi alınmıştır. Muhtemeldir ki, imaret bal ihtiyacını vakfın köylerinden satın alarak temin etmiştir. Hatta bal için her muhasebe kaydında nakliyat harcaması yapılmıştır(MC, 091:335,343,351,359). Balı, 12.348 akçe ile (48 kantar 80 lodra) sadeyağ takip etmektedir. Yağın Edirne'den getirildiği nakliyat harcamalarında görülmektedir(MC, 091:335,343). Sadece son yıl muhasebesinde tespit edilen içyağın miktarı yazılmasa da, tutarı 326 akçedir. Burada sayılan gıda ürünleri, imarette her gün yemek yeme hakkı olanlar için harcanmıştır. Ancak kişilerin kimler olduğu yazılmamıştır. Muhtemeldir ki vakıf görevlileri, zevâid-horân ve ihtiyaç sahipleridir. Barkan'ın (1993: 248-251) Sultan II. Mehmed'in İstanbul'daki ve II. Bayezid'in Edirne'deki imaretlerinden kimlerin yemek alabileceğine dair ayrıntılı verilerini incelediğimizde, çoğunluk vakıf görevlileridir. Aynı durum XVII. yüzyılın ortasında Süleymaniye İmaretinde de görülebilmektedir (Orbay, 2007: 175-182).

Ziyâfet-i misâfirân başlığı altında, imarette yıl içerisinde konaklayan ziyaretçiler için harcanan gıda ürünlerine dair sadece tutarlar kayıtlıdır. Buradaki gıda ürünlerini, üç yıllık bilançoya göre en yüksek tutardan aşağıya doğru sıraladığımızda, et, üzüm turşusu, tavuk, peynir, meyve, ekmek, susam yağı, safran, yoğurt ve karabiber şeklindedir. Ürünlerin her yılda tüketildiği açıkça kayıtlardan anlaşılmaktadır. Ayrıca ürünlerin tutarları (ekmek, yoğurt ve karabiber hariç), üç yıl içerisinde önemli ölçüde artmıştır. Et tutarı ilk yıl 580, ikincide 1.138 ve üçüncüde 1.466 akçeye ulaşmıştır. Muhtemeldir ki imaretin ziyaretçi sayısındaki artış buna neden olmuştur.

İki başlık altında saydığımız ürünler haricinde un tüketiminin de yapıldığını tespit edebiliyoruz. Buna göre üç yıl içerisinde imarete 4.603 akçe tutarında 21 müd, 19 kile, 0,5 şinik (11.267 kg) un tüketilmiştir.

Bu başlıklara ek olarak, imarete gelen özel misafirlerin tükettikleri gıda ürünleri de ayrıca kayıt altına alınmıştır. Devrin padişahı olan Sultan II. Bayezid, 1490 Temmuz’unda İstanbul’da Güngörmez Kilisesi’ne yıldırım düşmesi ve burada bulunan barut deposunun patlamasından sonra Edirne’ye gitmiştir. Şehrin çevresinde avlanarak vakit geçirmektedir (Emecen, 2011: 33). Muhtemeldir ki bu avlanma sırasında Ergene İmaretini ziyaret etmiştir. Bu ziyaret 14 Aralık 1490-11 Ocak 1491(H. Safer 896) tarihleri arasında gerçekleşmiştir. Muhasebe kaydında *Ziyâfet-i Hazret-i Padişah-ı Âlem-penâh ma’a paşayân-ı izâm* yazması, sultanın kalabalık maiyetiyle buraya geldiğini göstermektedir. Burada ne kadar kaldığına dair bir veri yoktur. Ancak maiyetiyle birlikte et türü gıda ürünlerini (28 koyun ve 70 tavuk, 954 akçe) önemli miktarda tüketmiştir. Padişahın özel bir isteği gibi görünen bademli çörek için yapılan yağ ve badem harcamaları da 56 akçe tutmuştur. Ayrıca gider olarak yazılmasa da, çörek için 12 kile buğday harcanmıştır. O yılın 24.864 akçelik toplam gıda gideri içerisinde padişah ve maiyetine harcanan para 1.010 akçe olup, yaklaşık %4 civarında bir orandır (MC-091: 343,345). Giderler kısmında önemli bir yekûn tutan gıda harcamalarının muhasebe kayıtlarına yansıyan tarafları bunlardan ibarettir.

Tamir harcamaları arasında akarlar için yapılan üç yıllık toplam masraf 21.973 akçe olup, en yüksek tutarı oluşturmaktadır. Vakfın hayratlarından, cami, şadırvan, minare, tâbhâne ile Ergene’de konaklama amacıyla kullanılan kervansaray ve diğerlerine 7.330 akçelik bir tamir masrafı yapılmıştır. Öte yandan imaret mutfağı, fırın ve ambarların onarılması için 691 akçe gibi cüzi bir rakam sarf edilmiştir. Bununla birlikte tabloda inşaat ve tamirat malzemesi harcamaları olarak verilen tutarları incelediğimizde, yıllar içerisinde yapılan onarımlar için kullanılan sarf malzemeleri yazılmıştır. Bunlar arasında suyollarının tamirinde kullanılan alçı, çatıların onarımında kullanılan tahta ve kiremit örtüsü, minare için sarf edilen kurşun, çeşitli türde ve büyüklükte çiviler ve tuğlalar için yapılan harcamalar vardır. Bu noktada tamir harcamaları başlığı altındaki giderlerin büyük bir kısmının işçilik parasını içermesi muhtemeldir.

İmaretin ihtiyacı için yapılan genel harcamaların içerisinde odun, mum yağı, hasır ve kandiller için bezir yağı bedelleri bulunmaktadır. Bütün hepsi sarf malzemeleri olup, her muhasebe yılında giderler arasında yazılmışlardır. Üç yıl içerisinde en fazla para odun için harcanmıştır. Sonra sırasıyla kandiller için bezir yağı, mum yağı ve hasır giderleri vardır.

Vakfın en önemli hayrının insanları beslemek olduğu düşünüldüğünde, imaret mutfağının birçok araç-gereç ihtiyacı ortaya çıkmaktadır. Bunlar kâse, bakır kap kacak, elek, kepçe, küp, tepsi, kazan, fıçı ve kavanoz gibi ürünlerdir. Kâse, bakır kap kacak ve elekler her yıl satın alınmasına rağmen, diğerlerinde böyle bir durum yoktur. Bakır kap kacaklar en yüksek harcama yapılan grubu oluştururken, kâseler ikinci sıradadır. Diğer araç-gereçlerin hem miktarları hem de tutarları, ikisine nazaran yüksek değildir.

Çeşitli alet-edevât harcamalarında en önemli payı, 785 akçelik dört değirmen taşı bedeli almaktadır. Bununla birlikte değirmenlerin demir ihtiyacı da 102 akçe tutmuştur. Bozahâne için 62 akçe tutarında taş ve ağaç dibek bedeli ödenmiştir. Böylece üç yıl içerisinde üretim yapan iki akarın işleyebilmesi adına gerekli malzemeler için 949 akçe harcanmıştır. Bu da 1.075 akçelik üç yıllık tutarın %88,2’si oranındadır. Alet-edevâtle ilgili 126 akçelik diğer harcamalardaki ürünler, kilit, kürek, kazma, balta, çekiç ve ambarlar için sandıktan oluşmaktadır.

Nakliyat harcamaları vakfın ihtiyacı olan hububat, gıda ürünleri ile inşaat ve tamirat malzemelerinin Ergene’ye yakın çevreden ulaştırılması karşılığında arabacılara ödenen ücretlerdir. Her sene Burgaz Nehri’nden Ergene’ye getirilen pirincin üç yıllık taşıma ücreti 3.205 akçedir ve nakliyat giderleri arasında en yüksek rakamdır. Yine her yıl İnöz’den Ergene’ye nakledilen tuz için üç senelik toplamda 1.000 akçe nakliyat bedeli çıkmıştır. İlk iki muhasebe yılı içerisinde sadeyağ, bal ve içeriği bilinmeyen ürünlerin nakliyatı için arabacılara ödenen ücret 918 akçedir. Değirmenlerden ilk iki yıl getirilen buğdayın nakliyesinin tutarı 150 akçedir. 1491 yılının Şubat-Eylül dönemi için ise nakdî ödeme yapılmamış, arabacılara sadece 10 kile buğday verilmiştir(MC-091: 353). İmaret için taşınan diğer ürünler inşaat ve tamirat malzemeleri olan, tahta parçası, kiremit ve kerestedir. Bunlar için üç yıl içerisinde 1.701 akçe nakliye gideri gösterilmiştir.

Giderler tablosundaki diğer harcamalar başlığında, herhangi bir kategoriye yerleştiremediğimiz iki kalem gider vardır. Bunlardan ilki 2.400 akçe tutarında ve sadece ilk yıl gördüğümüz Edirne'deki Mehmed Hammamî hanesinin bahasıdır. Muhtemelen bu bir harcama olmamasına rağmen, giderlere kaydedilmiş ve hesaba dâhil edilmiştir. 1489-1490 yılında gelirler kısmında eski müteveli Ali Bey'in 1487-1488 döneminden devreden bakiyesinin toplamı 6.248 akçedir. Fakat bunun 3.848 akçesi nakdî olarak tahsil edilirken, *An-Bahâ-i hâne-i Mehmed Hammamî der Edirne*, 2.400 akçelik kısmı muhtemelen alınamamış ve sonra harcama yazılarak hesap düzeltilmiş olabilir. (MC-091: 333,335). Hem gelir hem de giderler kısmında aynı başlık ve tutar yazılması, akla böyle bir düşünceyi getirmektedir. Konuyla ilgili muhasebe kayıtlarında başka bilgi olmadığından, duruma ihtiyatla yaklaşmakta fayda vardır.

İmaretin tâbhânesindeki iki garibanın birer yıl arayla ölmeleri ve onların cenazelerinin kefenlenip defnedilmesi için yapılan masraflar da diğer harcamalara dâhil edilmiştir. Gariplerin cenaze masraflarının karşılanması, muhtemeldir ki önceki veya daha sonraki yıllarda da imaret tarafından sağlanmıştır. Böylece imaretin sosyal dayanışma adına gerçekleştirdiği bir hizmet daha ortaya çıkmaktadır.

SONUÇ

XV. yüzyılın ikinci yarısı için Ergene İmaretinin evkâfını ve idaresini incelemek bazı kaynak sorunlarını da ortaya çıkarmıştır. İncelediğimiz dönem için düzenli ve ayrıntılı verilere ulaşacağımız kaynaklar sınırlıdır. Vakfiye, hayrâtın başlangıcındaki gelir kaynakları, görevlileri ve bazı giderleri hakkında değerli ve mufassal bazı bilgiler vermektedir. Muhasebe kayıtlarında dahi vakfın gelir-giderlerine dair ayrıntılı veriler bulunmaktadır. Diğer taraftan tespit edilen tahrir defterleri vakfın bütün muhasebe verilerini bize yansıtmamaktadır. Böyle olunca birbirinden farklı tarzda tutulmuş bu arşiv kayıtlarının içerik yönünden karşılaştırılması dar bir çerçevede kalmıştır. Ancak yine de belirli sonuçlar ortaya çıkarılabilmektedir.

İncelediğimiz dönem itibarıyla vakfın çeşitli gelir kaynakları olması, tek bir kaynağa bağımlı olmasını engellemiştir. Gelirler yıllar bazında çeşitli nedenlerle düşüp yükselebilmektedir. Vakıf için yükselen gelir kaynağı, düşenin açığını kapatabilmektedir. Böylece vakıf yönetimi gelirlerin istikrarlı ve düzenli olmasını sağlamıştır.

1456 yılında tarımsal ürünler sadece imarette tüketilirken, sonraki dönemlerde fazlasının satılması vakfa farklı bir gelir kapısı açmıştır. Tarımsal ürünlerde fazla verilmesindeki neden, vakfa tabi köylerdeki vergi nüfusundaki artış ve tarım istihdamının artması olabilir. Nüfusun çoğalması ayrıca raiyyet vergilerinde de bir artışa neden olmuştur. Öte yandan vakfa sonradan da gelir getirmesi amacıyla kaynak tahsis edilmiştir. Vakfa İnöz Memlehası'ndan gelen tuzdan, vakfiyede söz edilmemektedir. Ancak muhasebelerde tuzdan gelir elde edildiği anlaşılmaktadır. Muhtemeldir ki İnöz 1456'da fethedildikten sonra, Sultan II. Mehmed'in emriyle buradan vakfa tuz tahsisatı yapılmıştır. Böylece vakfın gelir çeşitliliği de artmıştır.

1485 yılında müteveli Ali Bey, fazladan bir gelir sağlayacağını düşündüğü bir faaliyet içerisine girerek, timara tabi Çiftlik Şeyh Paşa köyü reayasını vakfa kaydetmiştir. Müteveli burada kendi açığını kapatmak için mi, yoksa gerçekten reyanın rıza göstermesi sonucunda mı bu işi gerçekleştirmiştir? Kesin bir sonuca varmak zordur. Ancak timar sahibinin başvurusu neticesinde reaya tekrardan timara kaydedilmiştir.

Vakfiyede gelirleri kimlerin toplayacağına dair veri yoktur. Vakıf yönetimi, akarlardan ve iskân birimlerinden sağlanan gelirlerin düzenli ve sistematik olarak toplanması noktasında câbiler atamıştır. Neticede gelir kaynaklarının denetlenmesi ve kontrolü sağlanarak vakfın gelirlerinde bir düzey yakalanmaya çalışılmıştır. Bütün bunlara rağmen vakıf yönetiminin, akarlardan ve vergilerden elde edilecek gelirleri, kişilerin ölmesi, iflas etmesi ve kaybolmaları nedeniyle tahsil edemediği zamanlar olmuştur. Fakat bu gibi sıkıntılar her dönem ve yüksek meblağlar değildir.

Görevliler vakfın her dönem en önemli unsurlarıdır. Yıllar içerisinde farklı sayıda görevli bulunsa da, 1456 ve 1485 tahrir yıllarında Ergene'nin hane nüfusunun yaklaşık %7'si imarette istihdam edilmiştir. Oranın 1490'lı yılların başında %10 civarında olması muhtemeldir. Öte yandan görevli ücretlerinin 40 yıllık süreç içerisinde neredeyse değişmediği anlaşılmaktadır. Fakat müteveli kendi inisiyatif neticesinde değirmencilerden birinin ücretinde kısmî de olsa artış yapmıştır. Bu değişim mütevelinin bütün ücretlerde büyük oranda artış veya düşüş gerçekleştireceği anlamına gelmemektedir. Sınırlı bir yetki kullanma durumuna ait bir örnektir.

Mütevelliler yine sınırlı yetkileri ve gereklilik dâhilinde imarette tüketilen gıda ürünlerinde, belirlenen miktarın üzerine çıkmıştır. İmarette tahmin edilenden daha fazla ihtiyaç sahibine ekmek verilmesi, buğdayın yıllık olarak daha fazla tüketilmesine sebep olmuştur. Mütevelli ise bunu onaylamış ve padişah imaretinin itibarına yakışacak bir şekilde muhtaç olanları zorda bırakmamıştır. Bütün bunlarla birlikte vakıf yönetimi, yıllar içerisinde görevlilerinden ihtiyaç sahiplerine kadar imarettten faydalananların istihkakını kesmemek için, gıda ürünlerinin ve hububatın nakliyatını düzenli aralıklarla gerçekleştirerek, belirli nizam içerisinde işleyen teşkilatlı bir kurum özelliği sergilemiştir.

Neticede Ergene İmaretı vakıf yönetimi, imaret görevlileri ve diğer unsurlarıyla Trakya bölgesinde XV. yüzyılın ikinci yarısında tam anlamıyla bir sosyal yardımlaşma kurumudur. Köprünün etkisi askerî ve güvenlik açısından olurken, imaret kitleleri içtimaî, iktisadî, dinî ve kültürel yönlerden destekler mahiyettedir. İki birlikte Trakya'da ilk Türk şehri olan Ergene'nin kuruluş ve gelişmesinde ve de Osmanlı'nın merkezî iktidarının burada güçlenmesinde itici güç olmuştur.

KAYNAKÇA

1. Arşiv Kaynakları

1.1. Cumhurbaşkanlığı Osmanlı Arşivi

A.DVNS.MHM. d. (Bâb-ı Asafî Divân-ı Hümayûn Kalemleri Mühimme Defterleri), 7.

TT.d (Tapu Tahrir Defterleri), 12, 20.

1.2. Vakıflar Genel Müdürlüğü Vakıf Kayıtlar Arşivi

VD (Vakfiye Defteri), 613.

1.3. İstanbul Büyükşehir Belediyesi Taksim Atatürk Kitaplığı

MC (Muallim Cevdet Yazmaları), 089, 091.

SVE (Sâlnâme-i Vilayet-i Edirne), 1317.

2. Kitaplar, Tezler, Ansiklopedi Maddeleri, Makaleler ve Bildiriler

Abdurrahman Hibrî. (1996). *Enîsü'l-Müsâmirîn, Edirne Tarihi (1360-1650)*, (Ratip Kazancıgil, Çev.). Edirne: Türk Kütüphaneciler Derneği Edirne Şubesi Yayınları.

Akçıl, N. Ç. ve Özer, C. (2020), "Murâdiye Külliyesi", *DİA*, 31, 199-201.

Akdağ, M. (1999). *Türkiye'nin İktisadî ve İçtimaî Tarihi, II, 1453-1559*, Ankara: Barış Yayınları.

Aslanmirza, Ö. (2017). *Surplus-Receivers (Zevaid-Horan) From Imperial Waqfs: Between Philanthropy And Political Economy*, A Thesis Submitted To The Graduate School Of Social Sciences Of Middle East Technical University, Ankara.

Âşık Paşazade. (2003). *Osmanoğulları'nın Tarihi* (K. Yavuz - M.A. Y. Saraç, Çev.). İstanbul: K Kitaplığı.

Bağman, L. (2005). *Uzunköprü Tarihi ve Belgeleri*, Edirne: Ulusal Yayınları.

Barkan, Ö. L. (1993). Edirne ve Civarındaki Bazı İmâret Tesislerinin Yıllık Muhasebe Bilançoları, *Belgeler*, 1/1-2, 235-377.

Barkan, Ö. L. (1963). Osmanlı İmparatorluğunda İmaret Sitelerinin Kuruluş ve İşleyiş Tarzına Ait Çalışmalar, *İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Mecmuası*, 23 (1-2), 239-296.

BDAGM (2001). *370 Numaralı Muhâsebe-i Vilâyet-i Rûm-İli Defteri (937/1530)*, I, Ankara: BDAGM Yayını.

Behiştî Ahmed Çelebi. (2016). Fatma Kaytaz (Haz.), *Târîh-i Behiştî Vâridât-ı Sübhânî ve Fütûhât-ı Osmânî (791-907 / 1389-1502) II*, Ankara: TTK Yayınları.

Beydilli, K. (2000). Osmanlı Devleti'nde İmamlık, *DİA*, 22, 181-186.

Çulpan, C. (2002). *Türk Taş Köprüleri (Ortaçağdan Osmanlı Devri Sonuna Kadar)*, Ankara: TTK Yayınları.

Emecen. F. (2011). *İmparatorluk Çağının Osmanlı Sultanları I, Bayezid (II)-Yavuz-Kanûnî*, İstanbul: İSAM Yayınları.

İnalçık, H. (2010). *Kuruluş Dönemi Osmanlı Sultanları (1302-1481)*. İstanbul: İSAM Yayınları.

Gökbilgin, M. T. (1957). *Rumeli'de Yürükler, Tatarlar ve Evlâd-ı Fâtihân*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları.

- Gökbilgin, M. T. (2007). *XV. ve XVI. Asırlarda Edirne ve Paşa Livası Vakıflar-Mülkler-Mukataalar*. İstanbul: İşaret Yayınları.
- Gökbilgin, M. T. (2021). *Sultan II. Murad*, İstanbul: Kronik Yayınları.
- Güçer, L. (1964). *XVI ve XVII. Asırlarda Osmanlı İmparatorluğu'nda Hububat Meselesi ve Hububattan Alınan Vergiler*, İstanbul: İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Yayınları.
- Hoca Saadeddin. (1862). *Tacü't-Tevârîh I*, İstanbul: Matbaa-i Âmire.
- Kallek, C. (2002). Kile, *DÍA*, 25, 568-571.
- Kiel, M. (2007). Four Provincial Imarets in the Balkans and the Sources About Them, *Feeding Power Imarets in the Ottoman Empire*, (Edited by Nina Ergin, Christoph K. Neumann, Amy Singer). İstanbul: Eren Yayınevi, 97-120.
- Mehmed Neşri. (1957). F.R. Unat ve M. A. Köymen (Haz.), *Kitâb-ı Cihan-nümâ Neşri Tarihi, II*. Ankara: TTK.
- Orbay, K. (2007). Vakıf Taamhoran and Fodulhoran Registers as Archival Sources for İmarets, *Feeding People, Feeding Power Imarets in the Ottoman Empire*, (Edited by Nina Ergin, Christoph K. Neumann, Amy Singer). İstanbul: Eren Yayınevi, 171-196.
- Öz, M. (1999). *XV-XVI. Yüzyıllarda Canik Sancağı*. Ankara: TTK Yayınları.
- Peremeci, O. N. (1939). *Edirne Tarihi*, İstanbul: Resimli Ay Matbaası.
- Singer, A. (2004). *Osmanlı'da Hayırseverlik Kudüs'te Bir Haseki Sultan İmareti*, (D. Şendil, Çev.). İstanbul: Tarih Vakfı Yurt yayınları.
- Zarinebaf, F. (2007). Feeding the Poor: The Rab'-i Rashidi Imaret in Il-Khanid Tabriz, *Feeding People, Feeding Power Imarets in the Ottoman Empire*, (Edited by Nina Ergin, Christoph K. Neumann, Amy Singer). İstanbul: Eren Yayınevi, 59-67.

Beyan ve Açıklamalar (Disclosure Statements)

1. Bu çalışmanın yazarları, araştırma ve yayın etiği ilkelerine uyduklarını kabul etmektedirler (The authors of this article confirm that their work complies with the principles of research and publication ethics).
2. Yazarlar tarafından herhangi bir çıkar çatışması beyan edilmemiştir (No potential conflict of interest was reported by the authors).
3. Bu çalışma, intihal tarama programı kullanılarak intihal taramasından geçirilmiştir (This article was screened for potential plagiarism using a plagiarism screening program).